Souvky

1 / 2023

číslo 31

Foto: Bronislav Novosad

Obsah:

1) Paleozoický (karbonský) nefrit z Jordanowa v Polském Slezsku a jeho význam pro Moravu.
Antonín Přichystal, Ústav geologických věd, Přírodovědecká fakulta MU, Brno.
2) Fosilie miocenních ústřic Hlučíně.
Jiří Dudek
3) Setkání sběratelů souvků v Bolaticích
Milan Dvořák, muzeum Šumperk
4) Česká geologická služba: Geovědní mapy 1 : 25000
Miroslav Bubík, Masarykova univerzita Brno.
5) Malý příspěvek k nálezu dvou zajímavých zkamenělin a achátu na katastru Obce Kunín.
Bronislav Novosad
6) Pravděpodobné použití silicitu osoblažské křídy v pravěku (paleolitu).
Pavel Wodecki
7) Národní Muzeum a pseudometeorit, aneb jak to souvisí s ledovcovými souvky.
Bronislav Novosad
8) Souvky Rudolfa Pelikána v Ostravském muzeu. Galerie - část 5.
Jiří Dudek, Eva Mertová – Ostravské muzeum
9) Zajímavé nálezy:
Miroslav Beroušek**,** Pavel Wodecki, Jiří Dudek, Jan Švehla, Bronislav Novosad

Můj druhý nález achátu, z okolí Kunína. Foto: Bronislav Novosad

Paleozoický (karbonský) nefrit z Jordanowa v Polském Slezsku a jeho význam pro Moravu.

Antonín Přichystal, Ústav geologických věd, Přírodovědecká fakulta MU, Brno.

Nefrit je metamorfovaná hornin téměř monominerálního složení tvořená převážně vláknitými amfiboly ze skupiny tremolit – aktinolit. Až do osmdesátých let 19. století převládal názor, že zdroje nefritu se v Evropě nevyskytují a nálezy pravěkých nefritových seker byly považovány za importy z Asie. V r. 1883 byly popsány valouny nefritu ze štýrských řek Sann a Mur (jejich primární zdroj se ale doposud nepodařilo nalézt), v r. 1884 lokalizoval wroclawský mineralog H. Traube přírodní výskyt nefritu u Jordanowa v polském Dolním Slezsku (Traube 1884). Z geologického hlediska se jedná o sv. okraj Českého masivu. Počátkem 20. století následovaly nálezy nefritu v Itálii a Švýcarsku.

V současnosti se nefrity dělí na paranefrity vyskytující se v asociaci s dolomitickými mramory a ortonefrity, které souvisejí se serpentinity. Švýcarské a italské nefrity vznikly zejména metasomatózou triasových dolomitických mramorů během alpinské orogeneze (paranefrity), kdežto jordanowský nefrit vystupuje uvnitř antigoritového serpentinitu, jenž je nejnižší součástí velmi dobře zachovalého ofiolitu Ślęży spodnodevonského stáří (410 ±10 Ma na zirkonech z gabra; Kryza, Pin 2010). Nefrit tvoří hnízda nebo čočky kolem žil mladších leukogranitů (plagiogranitů), které protínají serpentinit a jsou doprovázeny až metrovou metasomatickou zónou. Stáří těchto žilných leukogranitů je 337 ± 4 Ma (Kryza 2011; spodní karbon, svrchní visé) a je stejné jako granitových žil v nedaleké tektonické zóně Niemczy. Díky tomu tak známe i stáří jordanowského nefritu.

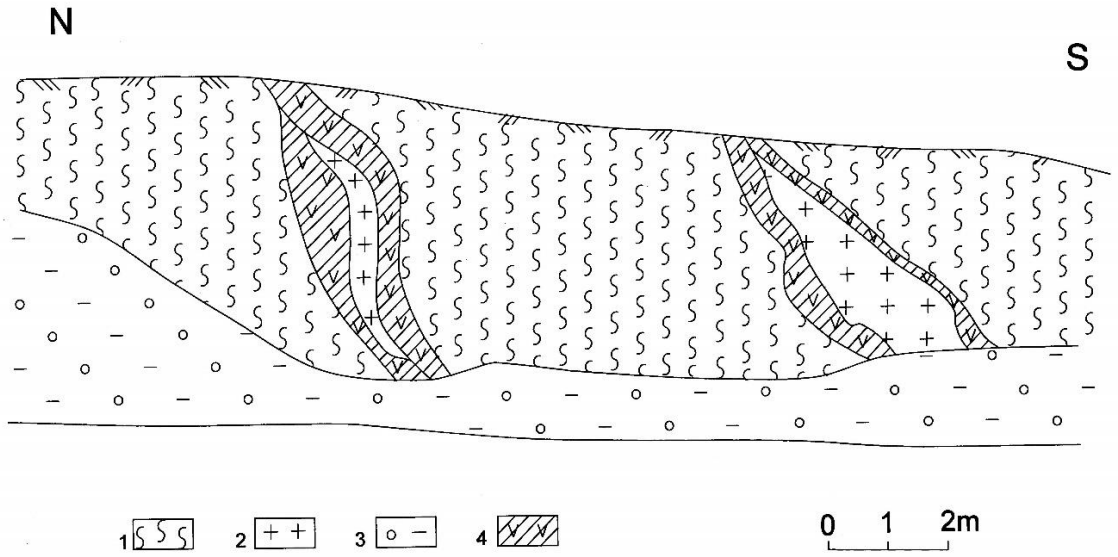

Obr. 1: Jordanów Śląski. Geologický řez západní stěnou lomu s nefritem. 1 – antigoritový serpentinit; 2 – jemnozrnný plagiogranit a křemen-zoisitová hornina; 3 – suť; 4 – metasomatický reakční lem s čočkami nefritu. Podle Gunia (2000).

Jordanowský nefrit je podle Gila (2013) tvořen převážně tremolitem (87-90 %), dále diopsidem (kolem 5-6 %), chloritem (kolem 4 až 8 %), v desetinách procenta se může vyskytovat spinel a grossular. Vedle vlastního nefritu autor odlišuje foliovanou nefritovou břidlici s nižším obsahem tremolitu a vyšším zastoupením diopsidu (7-55 %), která může přecházet do rodingitu nebo chloritické břidlice. Nefrit patřil spolu s jadeititem k nejprestižnějším surovinám na zhotovování kamenných seker v mladší a pozdní době kamenné. Sekery z jordanowského nefritu jsou popisovány nejen z polského Slezska, ale i z Javorníku v českém Slezsku (Přichystal et al. 2012) nebo z okolí Balatonu v Maďarsku.

V poslední době byly nalezeny tři eneolitické sekery totožného skvrnitého vzhledu – Hlinsko u Lipníka nad Bečvou (okres Přerov), Archlebov jz. od Ždánic (okres Hodonín) a Bolatice (okr. Opava). Podle jejich minerálního složení zjištěného nedestruktivní rtg-difrakcí je pro ně charakteristická vedle převládajícího tremolitu + aktinolitu přítomnost pyroxenu (18-20 %; provedl D. Všianský z ÚGV PřF MU v Brně). Stanovené hustoty se pohybují v rozmezí 2,99-2,995 g/cm^3. Makroskopický vzhled, přítomnost pyroxenu a relativně vyšší hustoty ukazují na původ z polského Jordanowa, když můžeme vyloučit italsko-švýcarské zdroje, u nichž je vedle tremolitu/aktinolitu běžná přítomnost kalcitu a mastku, pyroxeny nebyly zjištěny. Rovněž hustoty vycházejí nižší (2,88-2,92 g/cm^3).

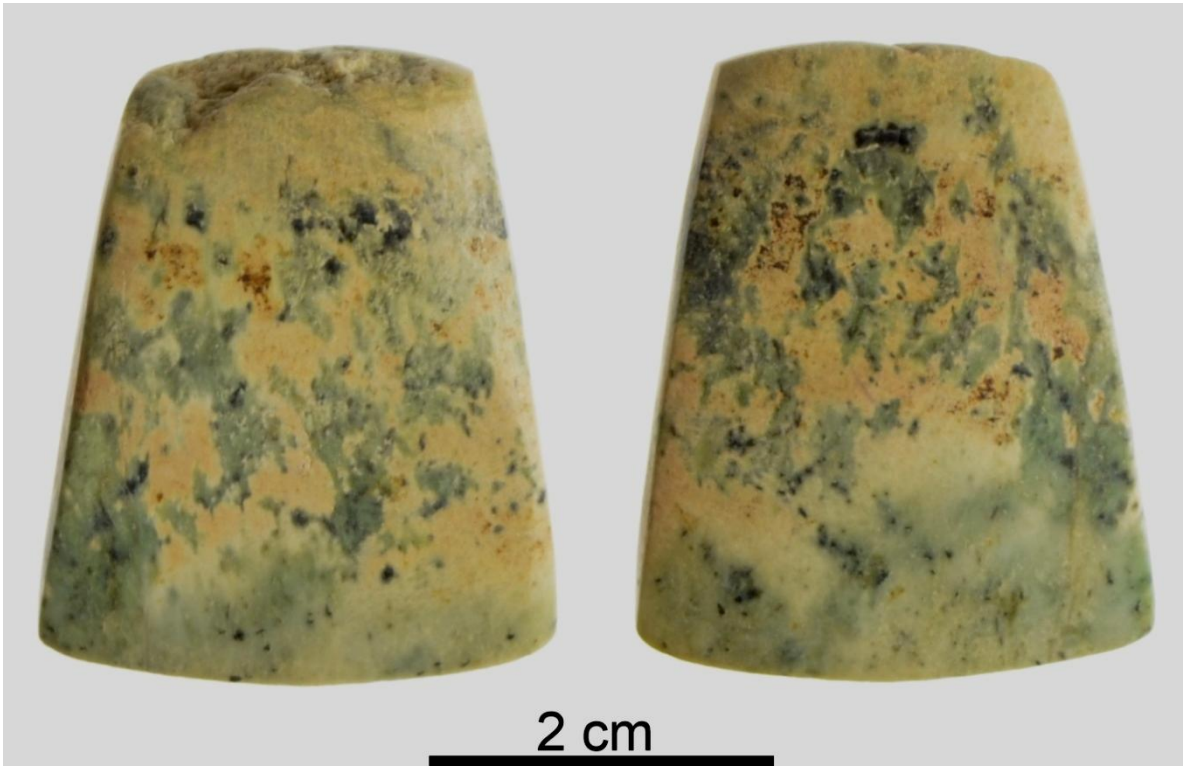

Obr. 3: Nefritová sekera z Bolatic. Foto T. Malá.

Obr. 2: Nefritová sekera z Hlinska u Lipníku nad Bečvou. Foto L. Plchová.

Literatura:

Gil G. (2013): Petrographic and microprobe study of nephritesfromLowerSilesia. – GeologicalQuarterly, 57, 3, 395–404.

Gunia P. (2000): NephritefromSouth-Western Poland as potentialrawmaterial of the European Neolithicartefacts. – Krystalinikum, 26, 167–171.

Kryza R. (2011): Early Carboniferous (~337 Ma) granite intrusion in Devonian (~400 Ma) ophiolite of theCentral-EuropeanVariscides. – GeologicalQuarterly, 55, 3, 213–222.

Kryza R. – Pin C. (2010): TheCentralSudeticophiolites (SW Poland): petrogeneticissues, geochronology and palaeotectonicimplications. – GondwanaResearch, 17, 2–3, 292–305.

Přichystal A. – Kovář J. J. – Kuča M. (2011): A NephriteAxefromthe Jeseník Museum. – Časopis Slezského zemského muzea, ser. B, 60/2011, 2, 153–159.

Traube H. (1884): Über den Nephrit von Jordansmühl in Schlesien. – NeuesJahrbuchfür Mineralogie, Geologie und Paläontologie, Beilagen Band 3, 412–427.

Fosilie miocenních ústřic Hlučíně.

Jiří Dudek

V roce 2010, krátce potom, co jsem začal sbírat souvky, jsem na poli v okolí Hlučína objevil 2 lokality, kde se vyskytovaly skořápky mlžů, jedna byla na kopci, druhá v dolince vzdálené od sebe cca 450 metrů. Věřil jsem tomu, že se na pole dostaly s vápněním. Několik skořápek jsem si však vzal s sebou a dal si je na skalku.
V roce 2014, rok po otevření expozice souvků ve skanzenu v Bolaticích, jsem byl dotázán, proč zde nejsou žádné vápencové souvky? Moje odpověď tehdy byla, že byly rozpuštěny kyselými dešti a ty na poli, mají původ z hnojení.
Po objevu vápenců na kopci u Kozmic a amonita ve vápenci, na který jsem náhodou narazil v Darkovicích, jsem zjistil, že to může být i jinak.
Rozhodl jsem se proto obě lokality s výskytem skořápek mlžů znovu prozkoumat. Na kopci jsem už do dnešního dne nic nového nenašel.
Na lokalitě v dolince skořápky mlžů stále jsou. Nasbírali je tam i moji kamarádi, kterým jsem o této lokalitě řekl.

Miocenní ústřice z lokality v Hlučíně. Fota. Jiří Dudek

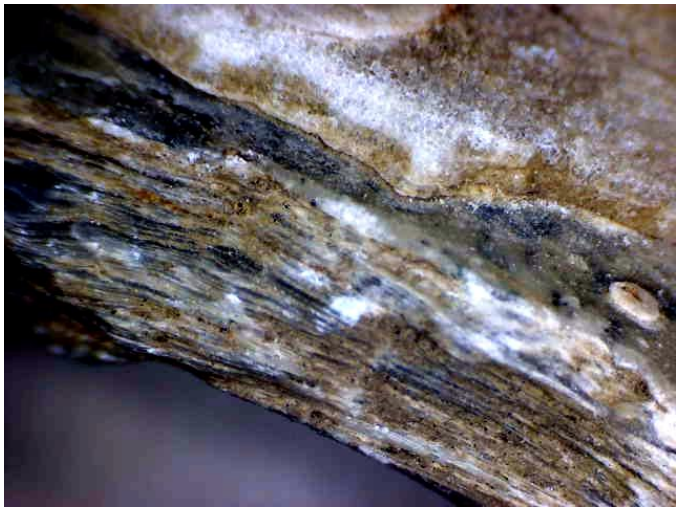

Snímky ústřic z mikrokamery.

Na mé dotazy mi více geologů odpovědělo, že se jedná o miocenní ústřice. Také mi bylo sděleno, že se dají určit, pokud se najde celá fosilie. Začal jsem hledat na internetu a našel text staré publikace o geologii Horního Slezska: Geologie von Oberschlesien,od Ferdinanda Roemera z roku 1870, kde je popsáno také jedno naleziště z Hlučína.

Dne 9. 12.2022 jsem započal prověřování lokality miocenních ústřic uvedené F.Roemerem pod Vinnou horou. Hledal jsem, kde by tato lokalita mohla být a po nedlouhém hledání v obtížném a zarostlém terénu jsem na louce, vedle pomníku jsem našel zlomek ústřice.

Zlomek ústřice z pod Vinné hory, rozměry: 2,2 x 1,4 cm
Všechna místa nálezů, budou dále zkoumána.

Ferdinand Roemer popisuje několik míst s nálezy třetihorních vápenců na Horním Slezsku, které identifikoval jeho pomocník při geologickém mapování – Anton Halfar.
A. Halfar našel „litavský vápenec“ v podobě „zemitého bílého vápence“ u obce Nowa Cerekiew (Deutsch Neukirch), který byl podobný tomu, který se již dříve objevil u obce Boguchwalow (Hohndorf) jihovýchodně od města Glubczycze.

K těmto třetihorním vrstvám F.Roemer počítá i nálezy A. Halfara z Hlučína, kde se na levém břehu mlýnského příkopu pod kopcem Vinná hora vyskytly žlutošedé jíly obsahující i lastury mušlí. Velké množství úlomků lastur i několik centimetrů tlustých pak shromáždil A. Halfar bezprostředně pod soutokem dvou mlýnských příkopů na úpatí vinice.

Uvádí, že na tomto místě jsou: nejběžnější miskovité lastury Ostrea longirostris Lam. 1 2, velké jako dlaň. Ostrea cochlear poli není také neobvyklá. Dále byly pozorovány Caryophyllia salinaria Reuss3) a Dendrophyllia Popellackii Reuss4).1/

Literatura:1/ Roemer F., Geologie von Oberschlesien, Breslau ,1870, s 399
2/ Roemer F., Geologie von Oberschlesien, Atlas, Breslau ,1870 Tabulka 44
Obr. 6 : Ostrea longirostris Lam, obrázek nevelké ploché chlopně ve tvaru víka, nález z úpatí Vinné hory u Hlučína

Setkání sběratelů souvků v Bolaticích

Milan Dvořák, muzeum Šumperk

Malebné městečko Bolatice, ležící v blízkosti bývalé slezské metropole Opavy, již po třinácté přivítalo sběratele souvků. Setkání proběhlo 10. 9. 2022 v místním, na sbírky bohatém skanzenu ve stínu kostela sv. Stanislava. V tomto zajímavém muzeu je možné si prohlédnout jak všechny skupiny a druhy souvků, tak i novodobé repliky výrobků z pazourků. Muzeum, které je svým zaměřením v České republice unikátní, založil a vede Jiří Dudek. Jiří Dudek je i organizátorem každoročních odborných setkání, z nichž první proběhlo 15. 9. 2015. Sběratelé čtvrtohorních usazenin z předposledního zalednění, ke kterým se také počítám, jsou úžasnou směsicí lidí od odborníků až po zapálené amatéry.

Souvků existuje nepřeberné množství. Tyto horniny, přisunuté ledovcem, mají svůj původ v celé severní Evropě: Finsku, Švédsku, Norsku, Baltském moři a Dánsku. Mezi hlavní souvky patří i souvky lokální z Polska. Na našem každoročním setkání se opět objevily všechny druhy souvků. V Bolaticích byly vystaveny hlubinné granity, porfyry, žilné a vyvřelé bazické horniny. Zastoupeny byly i ruly, metamorfity a usazené horniny. Mezi „souvkařské“ zajímavosti patřily limonitové konkrece, Kalmarsund pískovce, přírodní betony, zkamenělá dřeva a vápencové usazeniny. Své místo zde měly i různé druhy druhohorních a třetihorních pazourků. Jejich bílá křída obsahuje velmi často zkamenělé pozůstatky života. Jsou v nich obtisknuty ježovky, zkamenělé sklerity mořských hub či schránky měkkýšů. I přes strastiplnou cestu, jež souvky ze severu kvůli ledovci vykonaly, se v nich občas uchovají i minerály. Letošním příkladem byly v pískovně v Kolnovicích objevené titanity, fluority a diopsidy. Sběr ledovcových souvků není jen o horninách a jejich různorodosti, je také důležitý pro mapování a potvrzení výskytu ledovce na území severní Moravy. Odborná setkání sběratelů souvků slouží i k vzájemné informovanosti, k pomoci s určováním a ke sdílení znalostí o důležitých nálezových lokalitách.

foto č. 1: Zkamenělé ústřice, lokalita nálezu Hlučín, nález i fotografie Jiří Dudek.

foto č. 2: Vstup do pískovny v Kolnovicích.

foto č. 3: Oblíbená kolnovická halda.

foto č. 4: Jeden ze svahů v pískovně krátce po dešti, foto Vlastimil Flášar.

foto č. 5: Přírodní beton bohatý na souvky, foto Vlastimil Flášar.

foto č. 6: Kolnovické vzorky Vlastimila Flášara, jenž se účastnil výpravy do pískovny 13. VIII. 2022.

foto č. 7: Aland-granit, Kolnovice, foto Petra Kozáková.

foto č. 8: Fe-montmorillonit, Kolnovice, foto Petra Kozáková.

foto č. 9: Kvarcit s titanity, Kolnovice, foto Petra Kozáková.

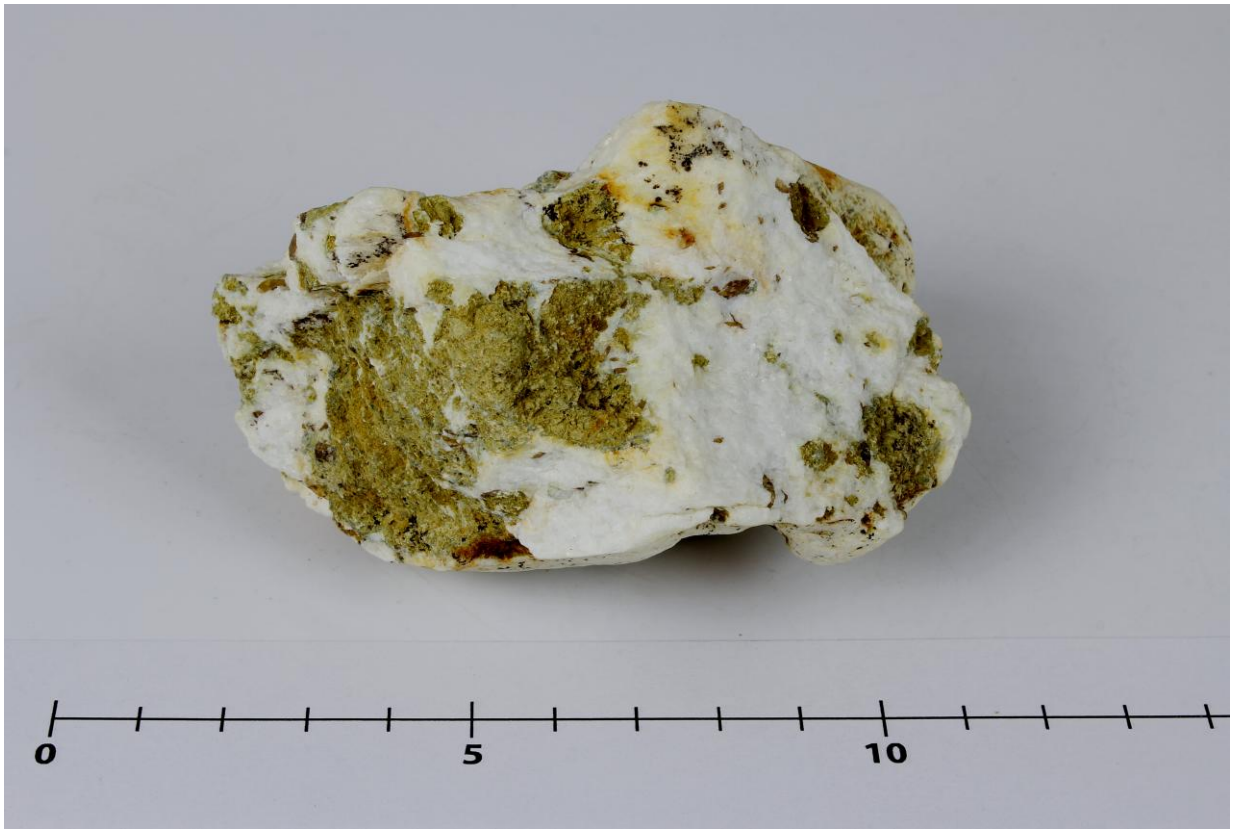

foto č. 10. a 11: Titanity, Kolnovice, foto Petra Kozáková.

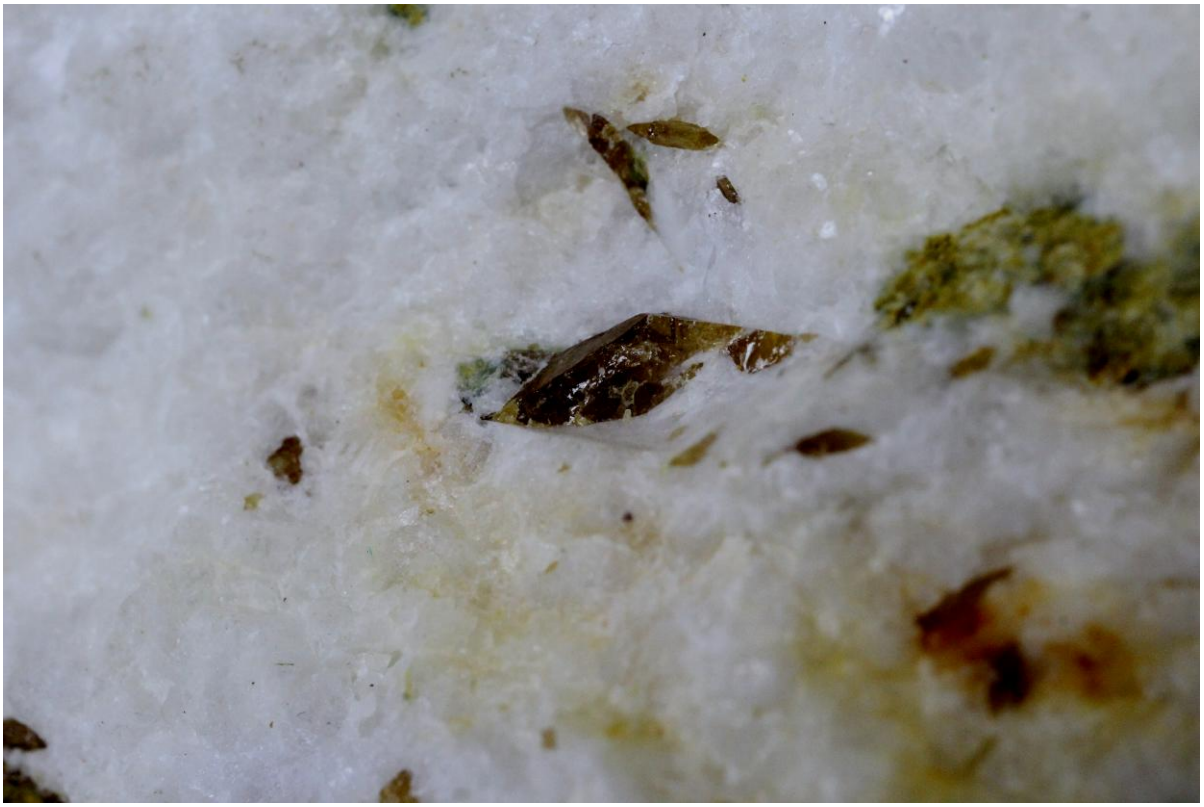

foto č. 12: Ortocerový červený vápenec, Kolnovice, foto Petra Kozáková.

foto č. 13: Žulorula, Kolnovice, foto Petra Kozáková.

foto č. 14: Fluorit, Kolnovice, foto Petra Kozáková.

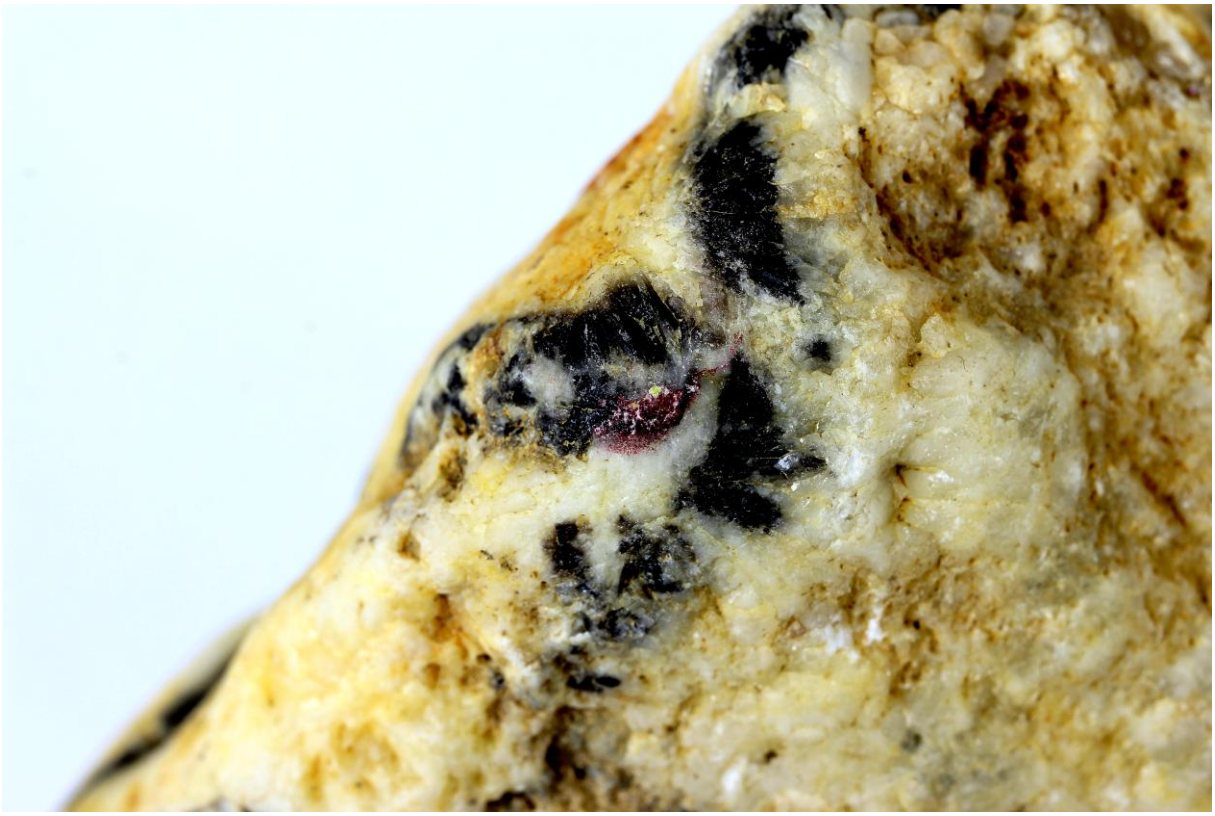

foto č. 15: Diopsid, Kolnovice, foto Petra Kozáková.

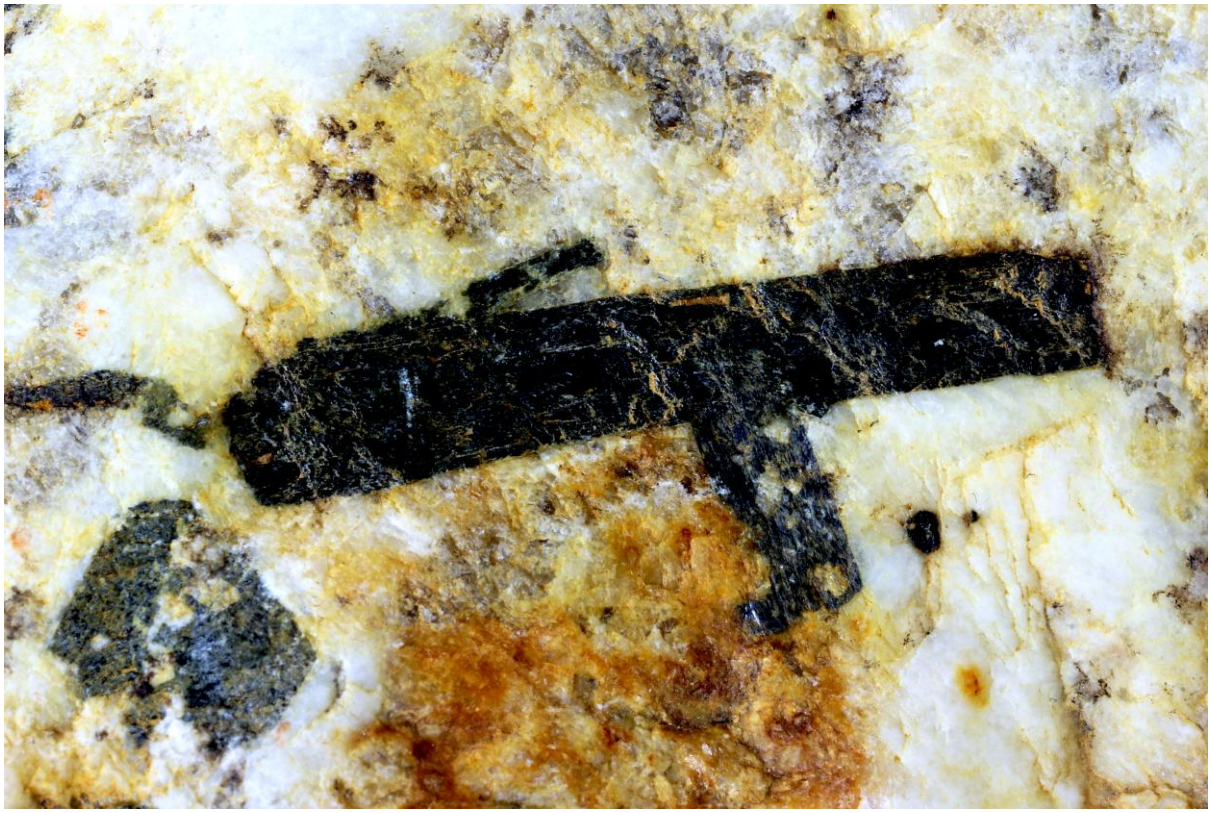

Česká geologická služba: Geovědní mapy 1 : 25000

Naše podrobné geologické mapy jsou na téhle adrese:
https://mapy.geology.cz/geocr25/

Posílám i foto obrazovky, aby jste věděli, co a kde hledat. Je třeba zakliknout mapovou vrstvu S-42, kde jsou staré mapy Gauss-Krüger s největším pokrytím území. Mapa je interaktivní. Když na nějaké místo kliknete, objeví se link na legendu mapy, kde uvidíte, co která šrafa znamená.

úspěšné výzkumy
Miroslav Bubík, Masarykova univerzita Brno.

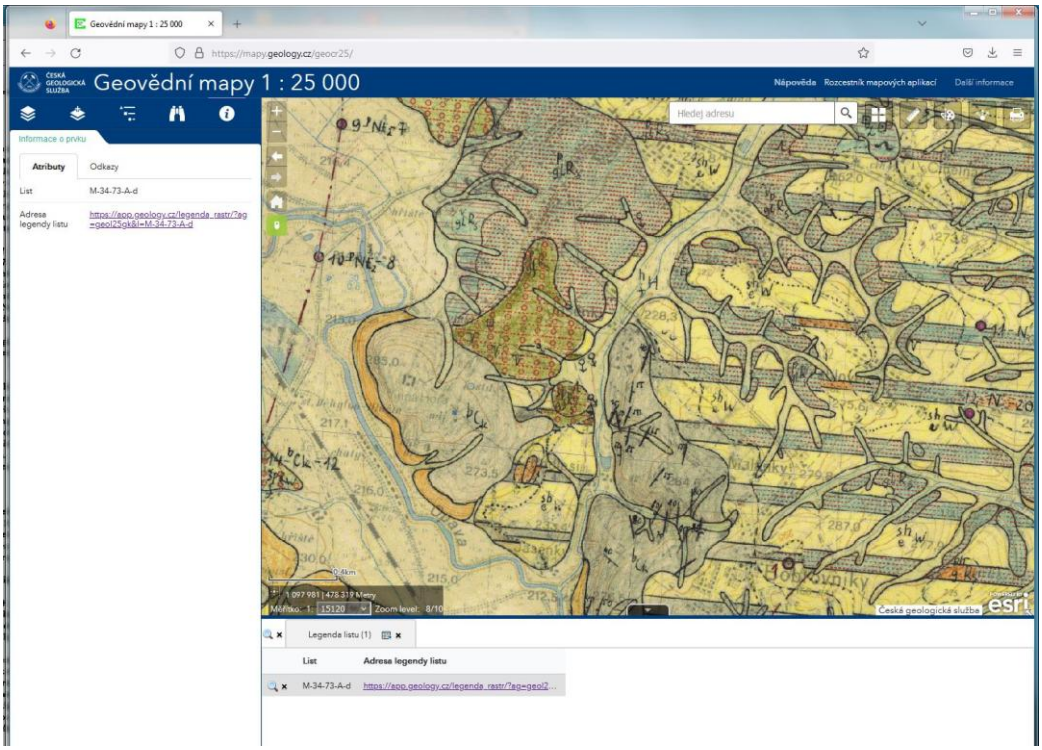

Velice dobrá pomůcka pro souvkaře, kde jsou výchozy ledovcových uloženin. Je nutno si na tuto mapu zvyknout. Taky je třeba si z mapy vybrat legendu a zvětšit si ji. Na mapě je, skoro nečitelná.

Příloha k čj. 0255/66

Příl.č. 12

Vysvětlivky ke geologické mapě čtvrtohorních pokryvných útvarů
1:25.000 list M-34-73-A-d (Hlučín)

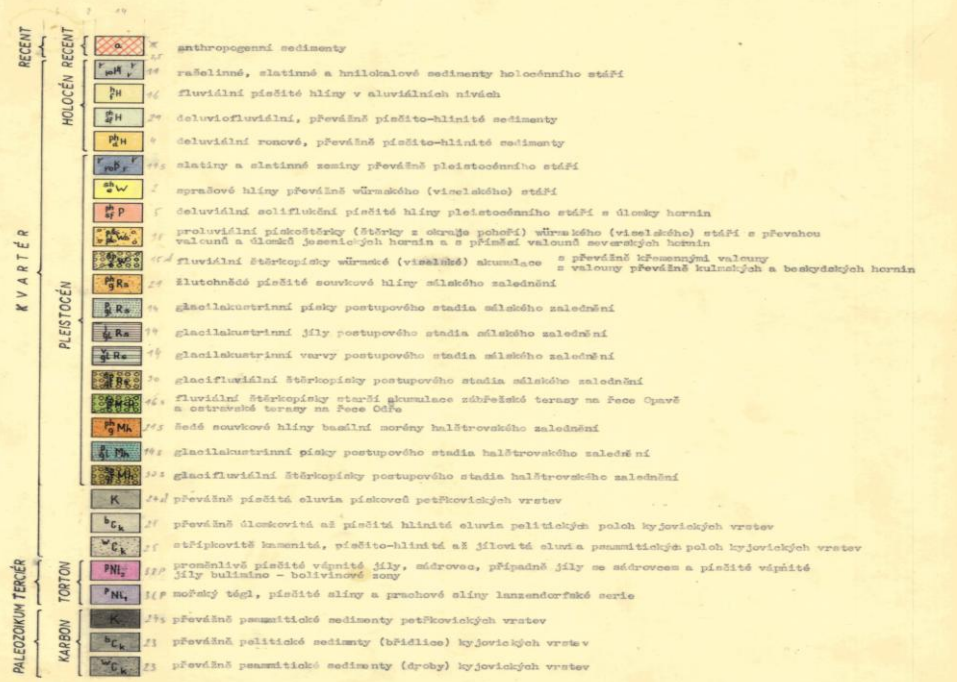

hranice povrchových výchozů

podpovrchová hranice genetických typů v podloží eolických sedimentů

hranice litologická

hranice mocnosti eolických sedimentů

hranice litologických typů paleozoických sedimentů

podpovrchová hranice litologických typů paleozoických sedimentů pod jejich eluvii

předpokládaný zlom
předpokládaná hranice produktivního karbonu

vyznačení profilové linie v mapě

podloží eolických sedimentů v hloubce do 2 m

podloží eolických sedimentů v hloubce do 5 m

podloží eolických sedimentů v hloubce do 10 m

vrt do podloží kvartéru(s udáním mocnosti a podloží kvartéru)

hlubší strukturní vrty karbonským souvrstvím

pískovník v provozu

pískovník opuštěný

lom v provozu

lom opuštěný

štěrkovník v provozu

štěrkovník opuštěný

hliniště v provozu

hliniště opuštěné

glacitektonické zjevy

výskyt eratik

mrazové klíny

mrazové zvíření vrstev

mouvy

pramen

f fosilní půdy

směr a sklon vrstev

dejekční kužel

x fosilní větrání

Klad listů :

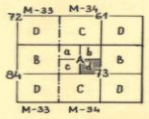

Přehled mapování (kvartér) :

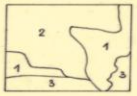

1. J. Unucun
2. V. Šibrava
3. K. Žebera

Přehled mapování (skalní podklad) :

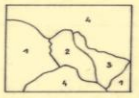

1. J. Foldyna, Z. Vašíček
2. J. Millerová
3. Z. Říha
4. Z. Cícha (vyhodnocení neogénu)

Ostrava, 1966

Legenda ke geologické mapě.

Malý příspěvek k nálezu dvou zajímavých zkamenělin a achátu na katastru Obce Kunín.

Bronislav Novosad

Hledání šutrů, hledání ledovcových souvků, koníček, radost, štěstí. Hliník, hliniště, cihlářství. Výroba cihlářských výrobků ve zdejší části Kunína je spojena s Heindrichem Czeikem a rokem 1880. Jinak tradice cihlářské výroby je v Kuníně podstatně starší a sahá na počátek 18. století. Ale to je úplně jiná kapitola. Postupnou těžbou zdejší suroviny došlo k vytvoření těžební prostory, které zdejší říkají hliník. Dnes se v Kuníně cihlářské výrobky nevyrábí, ale těžebna, tedy hliník je zachován.

Geologickou situaci popisuje soupis ČGS – významné geologické lokality, kde je uvedena pod číslem ID 2881, odkaz: http://lokality.geology.cz/d.pl?item=7&id=2831&Okres=NJ&vyb=1&text=Lokality%20v%20okresu:#

Převážnou většinu zdejších nálezů tvoří pazourky, ve kterých při troše štěstí lze nalézt zkamenělinu. Většinou si, ale člověk domů donese silicity, různé druhy hornin tedy exotických, či místních souvků.

Foto hliník, stav leden 2023:

Tento materiál lze nalézt i na polích obklopujících hliník.

Foto sbíraného materiál na poli:

Popisované nálezy pocházejí z pole za mlékárnou, viz. příloha, výřez z mapy. Jedná se o vzorek korálu (dále vzorek 1) a vzorek fosilního dřeva (dále vzorek 2) a vzorek achátu (dále vzorek 3). Co se týká přesného určení, to doposud nebylo uděláno.

Foto 1: Korál:

Foto 2: Fosilní dřevo:

Fota: Bronislav Novosad

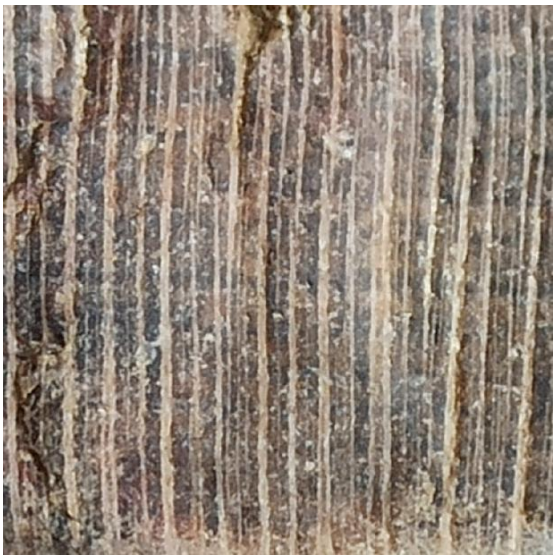

Foto 3.: achát

Foto 4. Výřez mapy s vyznačením plochy, kde došlo nálezu vzorků 1 2. a 3.

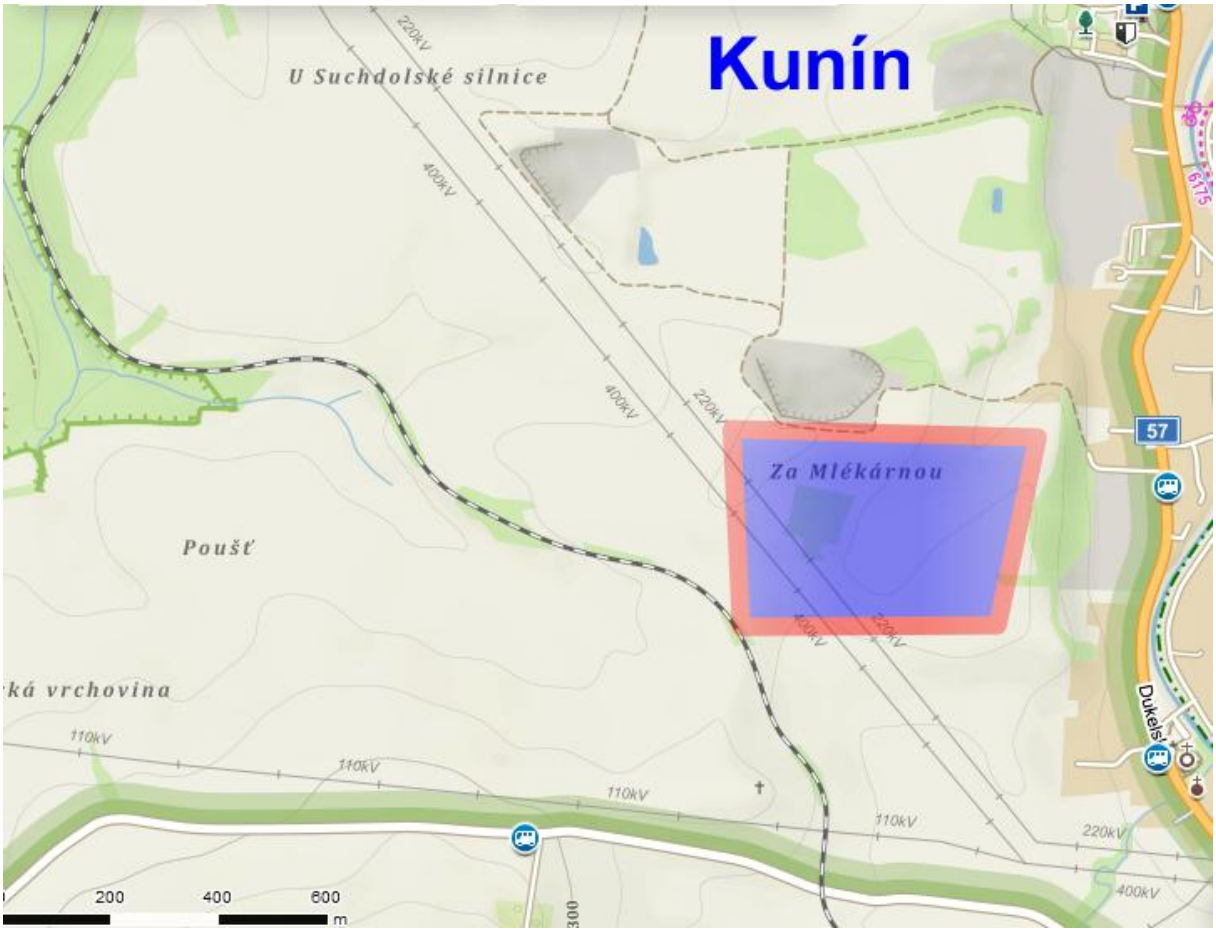

Závěr:

pravidelným procházením lze získat zajímavé nálezy a udělat radost nejen sobě, ale ji druhým.
A o to jde. Myslí a kladivem. BN

Pravděpodobné použití silicitu osoblažské křídy v pravěku (paleolitu).

Pavel Wodecki

Na řadě míst na Osoblažsku (Osoblaha, Bohušov, Matějovice, H. a D. Povelice, Slezské Rudoltice, atd.) se nacházejí výchozy křídových sedimentů, které mají často charakter silifikovaných pískovců (křemité, slabě glaukonické pískovce s kaolinitickým tmelem)1/. Na výchozech mají jasnější, při zvětrání (patinaci) až bílou barvu, což je činí v ornici dost nápadnými. Tyto pískovce jsou považovány za mateřské horniny spongilitů (rohovců). Spongolity jsou místy průsvitné a mají hnědavě nazelenalou barvu. Jedná se často o zrna a nesouvislé tvary v pískovci. Jejich problémem z hlediska použitelnosti jako suroviny v pravěku je vrstevnatá (plástovitá) odlučnost.

Tyto horniny jsou pozůstatkem sedimentů křídového moře, které se v cenomanu rozprostíralo nad značnou částí Horního Slezska. Dnes z této oblasti, která měla být propojena, i s křídovým mořem v severních Čechách zbyly nesouvislé ostrůvky sedimentů, které jsou zachovány jak na Osoblažsku, tak i v částech Opolského kraje, viz mapka č. 1. Dnes se uvádějí jak lokality křídových sedimentů jak na Osoblažsku (osoblažská křída) tak i severně od nedalekého města Hlubčice (Glubczyce) – u obcí Królowec, Zawiszyce (opolská křída), geologicky se však jedná o identickou jednotku. U Hlubčic se nacházejí valouny křídových hornin taky v ledovcovém štěrku.

Ve starší literatuře se vyskytují informace i o výskytu křídových (cenomanských) sedimentů i v okolí města Opole u obcí Groszowice, Kepa, Goslawice, kde se valouny těchto hornin vyskytují na polích i ve štěrcích ledovcových sedimentů2/. Zdá se, že dříve souvislé sedimenty, které se vytvořily na dně křídového moře na Horním Slezsku byly dalším vývojem z větší části erodovány a zachovalo se pouze několik nesouvislých ostrůvků a pak se zbytky hornin nacházejí v pozdějších, asi hlavně ledovcových sedimentech.

Výskyt zbytků cenomanských pískovců na větší ploše v okolí Hlubčic, Opolí, eventuálně na dalších místech je předpokladem jejich výskytu v oblasti Hlučínska. Vzhledem k tomu, že výskyty na Osoblažsku jsou mimo hlavní trasu přesunu ledovce od severu nezbývá než se domnívat, že nálezy cenomanských pískovců a spongilitů na Hlučínsku pocházejí z oblasti opolské křídy.

Křídové spongility a silicifikované pískovce se nacházejí v malém množství, ale na většině plochy Hlučínska, kde jsou obsaženy v ledovcových sedimentech. Jen tak namátkou lze uvést následující místa : Závada, Strahovice, Služovice a Píšť.

Již dříve byly nalezeny valouny glaukonitických pískovců pocházejících asi z osoblažské křídy v souvrství kobeřických štěrkopísků 3 /

Mezi nálezy na ledovcové moréně v Třebomi, kde je zároveň i paleolitické místo se vyskytly tři kusy křídových hornin z nichž jeden lze vyhodnotit jako pravěký (paleolitický) artefakt, viz obr . 1,2 a 3.

Jedná se pravděpodobně o jádro ze silifikovaného pískovce, které je pokryto světle šedivou patinou o rozměrech 35 x 23 x 13 mm. Na jádru jsou zřetelné negativy dvou čepelovitých úštěpů, úderová plocha nejeví znaky speciální úpravy. Zezadu je zachována plocha původního povrchu (kůry?) o síle asi 2 mm.

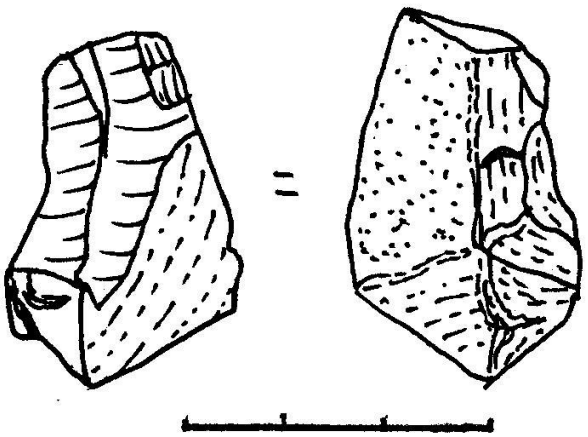

Obr. 1: Jádro ze silifikovaného pískovce osoblažské/opolské křídy

Obr. 2: Jádro frontální pohled

Obr. 3:Pohled zezadu

Další dva nalezené kusy křídových hornin jsou:

valoun silifikovaného pískovce o rozměrech 93 x 54 x 44 mm s částečně zachovanou nahnědlou kůrou o tloušťce až 6 mm, viz obr. 4. Má místy nahnědlý povrch od oxidů železa a na jednom místě i plošku s ledvinitými agregáty hyalitu, viz obr. 5.

spongolit(rohovec) plochého tvaru o rozměrech 82 x 42 x 24 mm, tvořený většinou částečně průsvitným hnědozeleným rohovcem v matečné hornině – silifikovaném pískovci, viz obr. 6. Spongolit má viditelnou odlučnosti vrstevnatou odlučnost, viz obr.6. Tento kus vznikl pravděpodobným oddělením od většího kvádru někde nedaleko místa nálezu, protože jeho hrany nevykazují výrazný obrus.

Obr. 4: Glaukonický pískovec s kaolinitickým tmelem (9,3 x5,4x4,4cm)

Obr. 5: Ledvinité agregáty hyalitu na glaukonickém pískovci (zvětšeno 4 x)

Obr. 6: Křídový 26spongolit(rohovec), (8,2 x4,7x,2,4 cm)

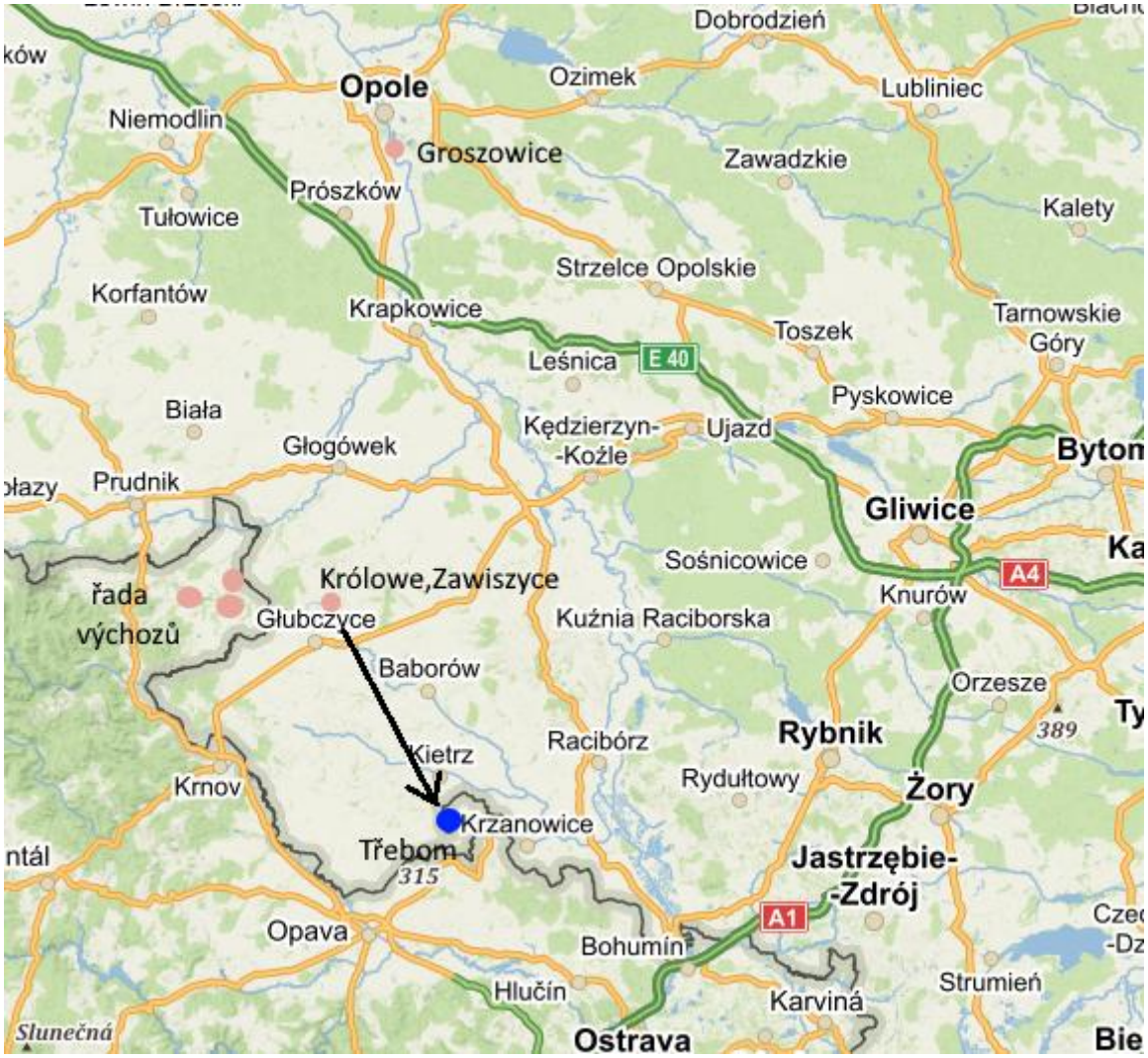

Mapa č. 1: Výchozy křídových pískovců a spongilitů a místo nálezu (Třebom). Šipka ukazuje pravděpodobnou trasu transportu v ledovcovém materiálu.

A. Přichystal v svém přehledu surovin používaných v pravěku uvádí, že „Dosud nebylo popsáno a lze jej očekávat nejspíš jen v okolí přírodních výskytů“ 4/. Toto jádro ze silifikovaného pískovce nalezené na paleolitickém místě vzdáleném od nejbližších výchozů asi 30 km ukazuje na to, že tento druh horniny byl přítomen v blízkosti paleolitických sídel v morénách a že byl okrajově i využíván. Pokud se týká účelu, takových artefaktů (čepelovitých úštěpů), o tom můžeme jen spekulovat. Jisté je, že takový artefakt měl krátkou životnost z důvodu nevelké tvrdosti materiálu. Jedinou „výhodou“ mohlo být drsné ostří, které mohlo mít jiné řezné kvality než hladký pazourek. Nicméně z hlediska snadného opotřebení lze o takových nástrojích uvažovat pravděpodobně jen jako o jednorázových.

Skutečnost, že dosud artefakty z tohoto materiálu nebyly popsány, souvisí nejspíše s tím, že malý kousek pískovce snadněji podléhal erozi a rozmělnění mezi tvrdším materiálem.

Na Osoblažsku je celá řada výchozů křídových hornin, které jsou nápadné na polích svým světlejším zabarvením, viz obr. 7. Dostupná surovina často tabulovitých tvarů dosahuje běžně rozměrů několika decimetrů, viz obr č. 8. Nicméně na těchto výchozech dosud nebylo nalezeno místo, kde by docházelo ke štípání suroviny a i nalezené kusy, které by mohly vypadat, jako artefakty jsou v tak omletém (erodovaném) stavu, že je s jistotou nelze považovat za lidské výrobky.

Na druhé straně je v řadě ledovcových morén Osoblažska dost velký podíl baltských pazourků a proto jsou na zdejších paleolitických místech artefakty štípány výhradně z těchto materiálů (SGS).

Obr. 7: Jeden z výchozů křídových hornin na Osoblažsku u Bohušova

Obr. 8: Křídový spongolit(rohovec) z BohušovaPoznámky:

1/Přichystal A., Kamenné suroviny v pravěku východní části Střední Evropy, Masarykova univerzita, Brno 2009, s 76

2/ Roemer F., Geologie von Oberschlesien, Breslau 1870, s 288 - 290

3/ Kodymová A.,Šíbrava V., Štěrkopískové sedimenty v podloží glaciálu Opavska, Věstník ÚÚG, 34,Praha, s 118-127

4/ Přichystal A., Kamenné suroviny v pravěku východní části Střední Evropy, Masarykova univerzita, Brno 2009, s 76

Národní Muzeum a pseudometeorit, aneb jak to souvisí s ledovcovými souvky.

Bronislav Novosad

Národní Muzeum v Praze je nejvýznamnější institucí tohoto typu u nás. Presentuje jak sbírky historické, tak i přírodovědné. V současné době se jedná o novou expozici, jejíž součástí je i sál s meteority. Zde se ve vitríně můžeme podívat na vzorky pod názvem pseudometeority.

Jedná se o pozemské horniny a různě člověkem vyrobené materiály, mylně považované nálezci z řad laické veřejnosti za meteority. Nás zaujme vzorek označený jako pelosiderit.

Právě pelosiderit a další minerály s železem jsou častou součástí souvkového materiálu, který se vyskytuje i u nás v Kuníně.
Zdroj odpovědí na otázky je geologická encyklopedie:

Odkaz: **http://www.geology.cz/aplikace/encyklopedie/term.pl**
Co je pelosiderit: siderit silně znečištěný jílovou příměsí, často s podílem ankeritu nebo dolomitu. Tvoří konkrece i celé polohy v jílovitých sedimentech zvláště uhlonosných pánví.
Co je siderit: 1. žlutavě hnědý, klencový uhličitan železnatý ($FeCO_3$), na povrchu často oxidovaný a ztmavlý, Mg nebo Mn často nahrazují část železa. Siderit bývá sedimentárního původu jako některé železné rudy a **pelosiderity**, je výplní hydrotermálních žil nebo vzniká zatlačováním vápenců;
2. meteorické železo (**meteor**).
Co je limonit: směs hydratovaných Fe-oxidů a Fe-hydroxidů, amorfních až kryptokrystalických, v nichž se uplatňuje zvláště goethit, lepidokrokit a amorfní Fe-hydroxidy. Charakteristickým znakem je žlutý vryp; barva je žlutá, červená, hnědá i černá. Limonit je typickým produktem zvětrávání (je hojný v gosanech, lateritu aj.).
Co je gosan: (železný klobouk) vyloužená a oxidovaná připovrchová část (nejčastěji žilného) ložiska se sirníky (zvláště s pyritem nebo chalkopyritem-obr. 215). Gosan bývá rezavé až temně hnědé barvy, dutinkaté (buněčnaté) struktury a jeho hlavní složkou jsou hydroxidické sloučeniny železa (limonit). Nejrozpustnější složky rud byly odplaveny do nižších poloh, kde mohla nastat jejich koncentrace (supergenní obohacení).
Co je supergenní: označení povrchových a mělce podpovrchových pochodů vyvolaných působením atmosférických plynů, zejména však účinky vod a vodních roztoků, sestupujících z povrchu dolů. Typickými supergenními pochody jsou rozpouštění, hydratace, oxidace, chemické reakce roztoků s pevnými horninami a vylučování různých minerálních látek.
Je pravdou, že se zaměřuji spíše na sběr pazourků a zajímavých typů hornin a minerály výše popisované byly spíše na okraji zájmu. Bylo to dané i hmotností vzorků, kdy zcela běžně se blíží 3 kg, ale lze nalézt i větší. Ty však neberu a nechávám pro jiné.
Na fotografiích pro představu vzorky pelosideritu s vyznačenou váhou:

Sběr vzorků na katastru naší obce provádím spíše na hliníku, ale oblast zájmu je širší a přechází i do katastru obce Šenov, viz. přiložená mapka s vyznačením plochy s největší koncentrací výskytu pelosideritů.

Ukázky vzorků pelosideritů a dalších minerálů s Fe:

Vzorek 1 a detail:

Vzorek 2 a 3 Fe hlinka:

Vzorek 4 limonitová vrstvička a 5:

Vzorek 7 železitý jílovec:

Vzorek 8 a 9:

Vzorek 9 a kazeta s nálezy Fe minerálů:

Z přiložené fotografie je patrná skladba sbíraného materiálu i poměr vůči vzorku pelosideritu.

Foto zajímavých i běžných nálezů:

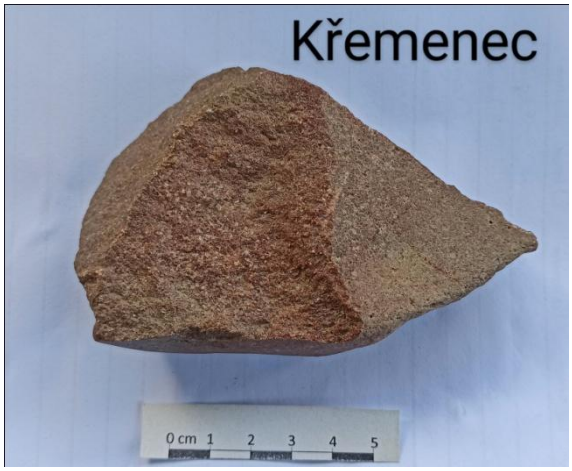

Geologická mapa na stránkách ČGS je výborným materiálem pro studium zdejší oblasti.

https://mapy.geology.cz/geocr50/

Výřez zájmového území s ukázkou toho, co vše lze vyčíst:

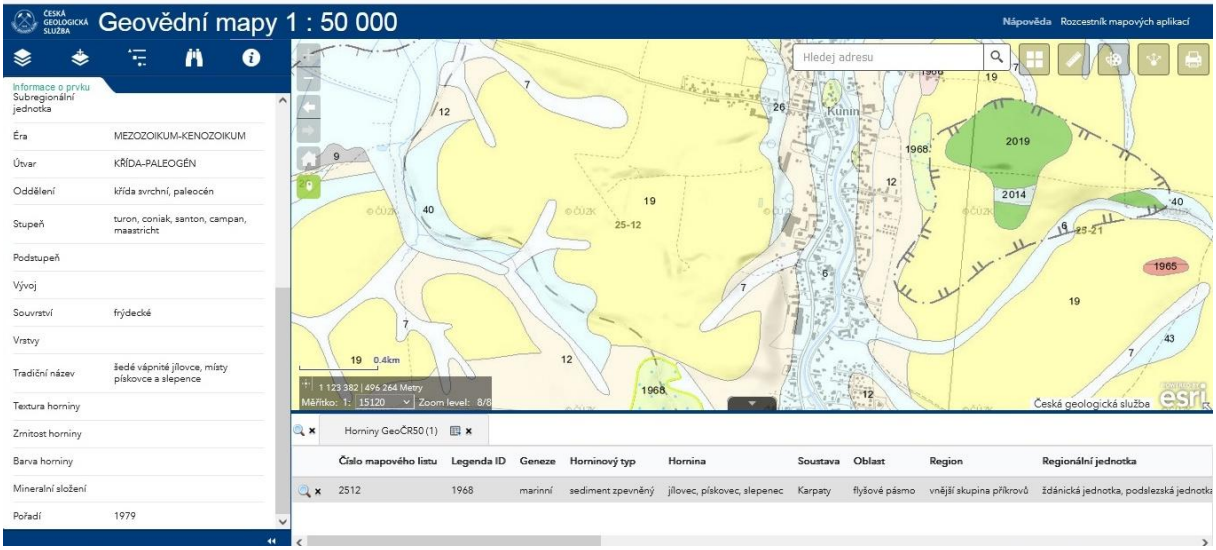

Pelosiderity a další minerály s Fe patří mezi tzv. lokální souvky, ale to nic nemění na radosti, když člověk při hledání vzorek podobný meteoritu najde. Nyní už bude vědět, že se jedná o pseudometeorit, i když třeba někdy se štěstí usměje.
Na poslední fotografii je vidět nález pelosideritu na poli. Mente et Malleo.

Souvky Rudolfa Pelikána v Ostravském muzeu. Galerie - část 5.

Jiří Dudek, Eva Mertová – Ostravské muzeum

WWW stránky muzea: https://sbirkyonline.ostrmuz.cz/vademecum_muzeum/

Fota: Eva Mertová – ze sbírky Ostravského muzea

Náhledy vzorků souvků ze stránek Ostravského muzea: P 1400 až P 1506 dle inventárních čísel.

(náhledy zpracoval Jiří Dudek)

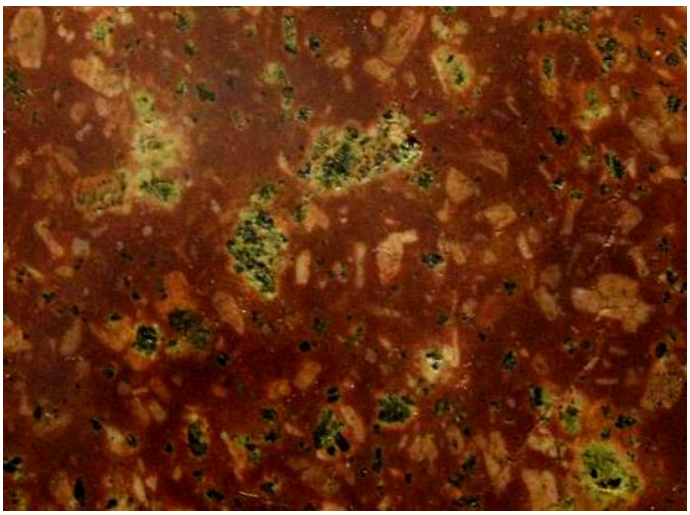

Detail vzorku P1407

Detail vzorku P1413

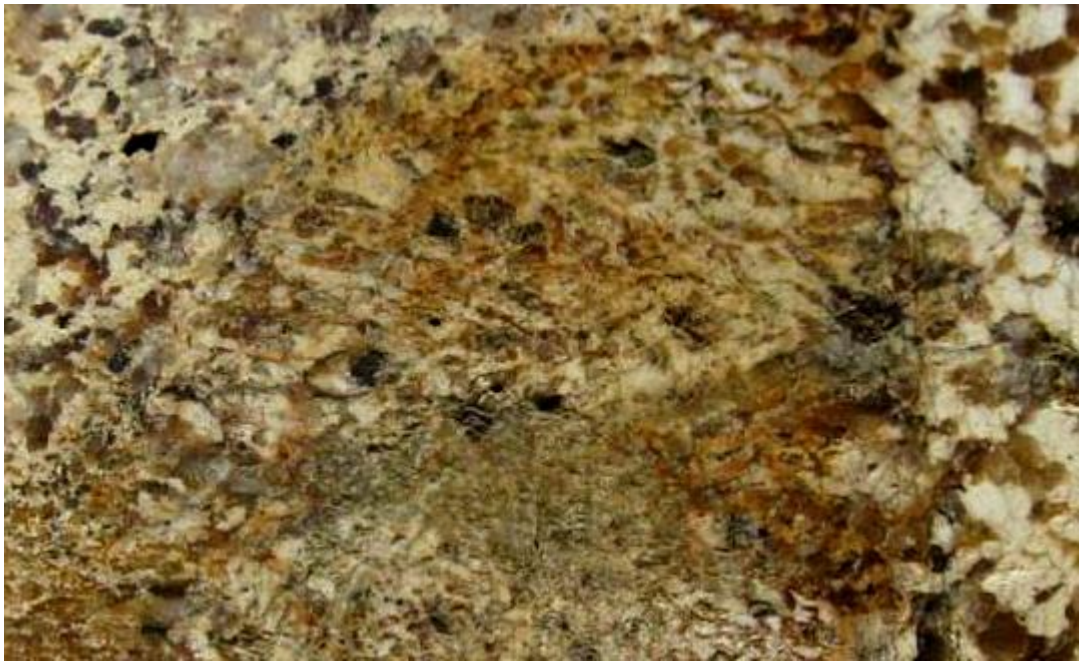

Detail vzorku P1434

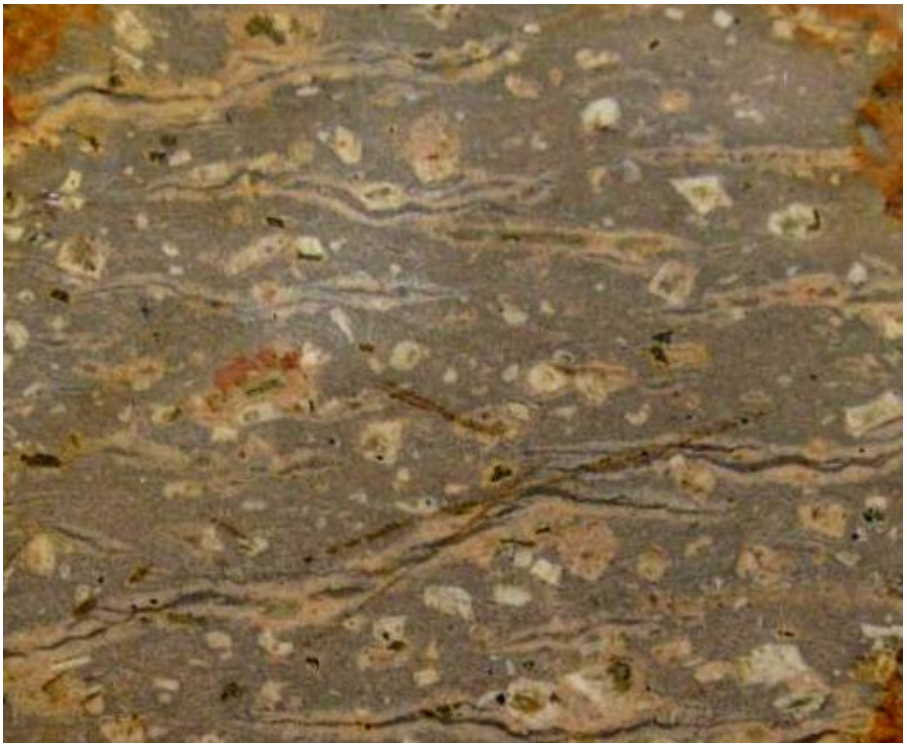

Detail vzorku P1445

Detail vzorku P1451

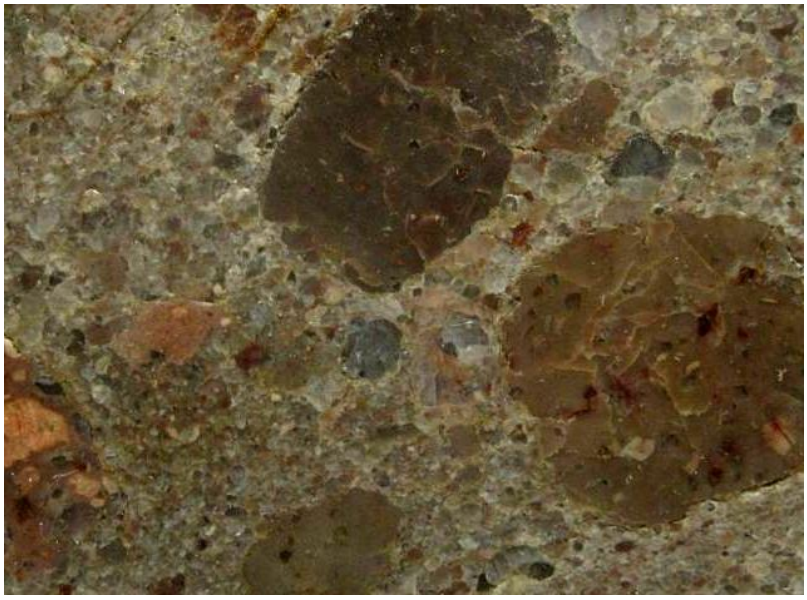

Detail vzorku P1460

Detail vzorku P1481

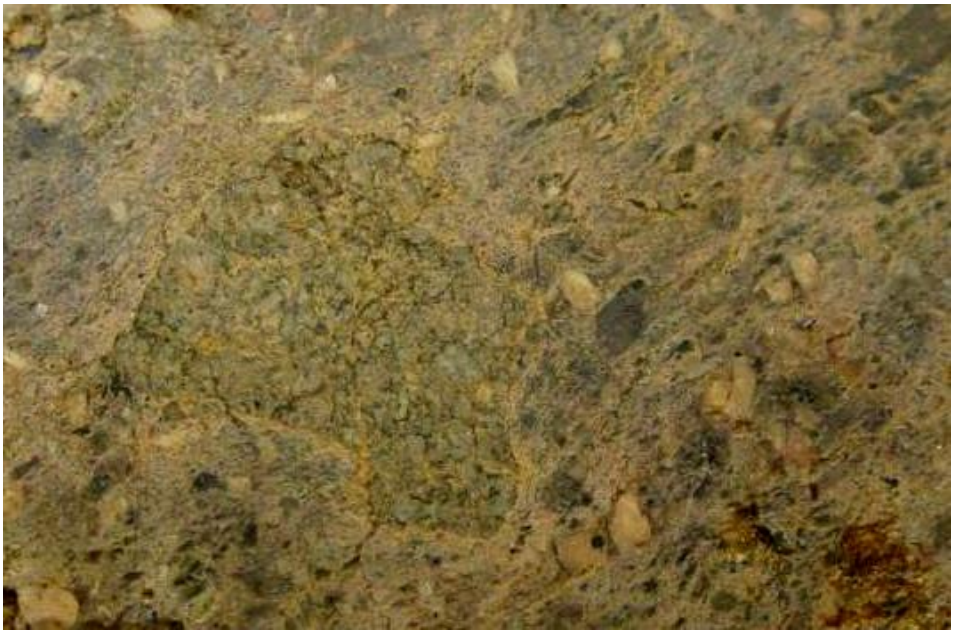

Detail vzorku P1495

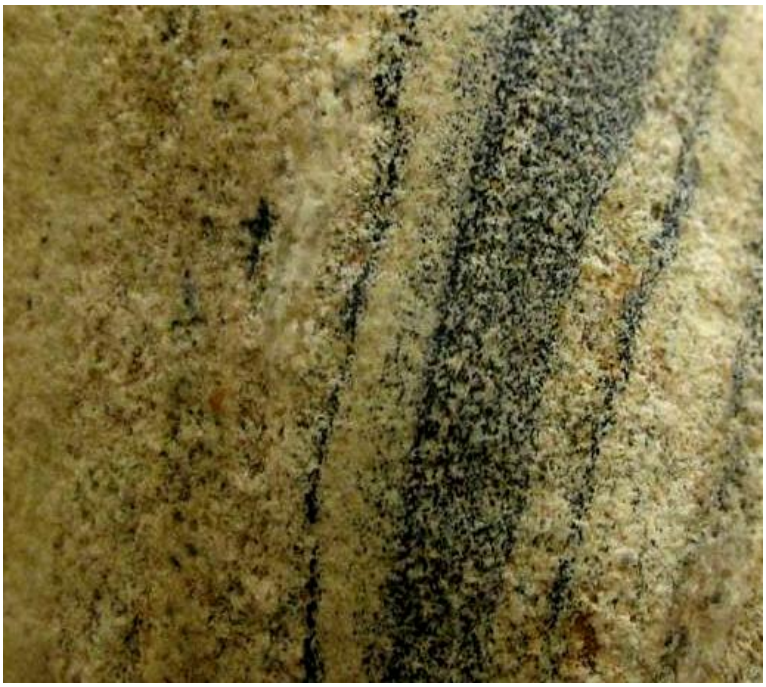

Detail vzorku P1505

Zajímavé nálezy:

Miroslav Beroušek:

Posílám foto dvou pravděpodobných artefaktů od Otic.

Fota: Miroslav Beroušek

Pavel Wodecki:

Křemenec s dírkami. Nalezeno: Osoblaha. Rozměr: 6 x 6 x 1,7 cm.

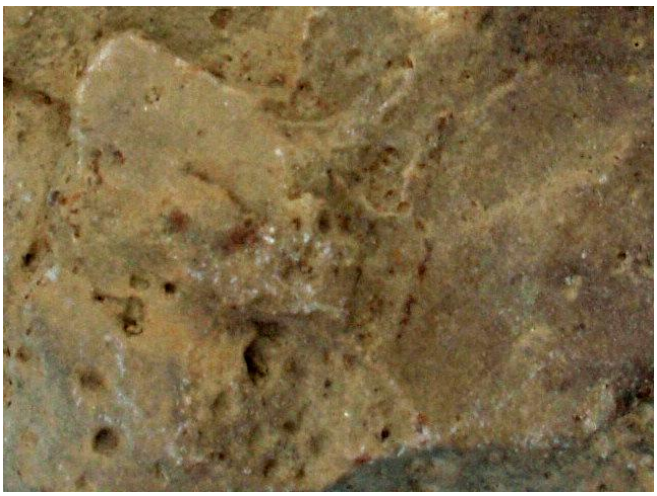

Fota: Jiří Dudek

Prosím o posouzení, zda to jsou nějaké stopy.

Tak jsem všechny fotky pečlivě prohlédl a mám následující mínění:
1. Ony žlutohnědé skvrny, které lze vidět na posledních snímcích, budou nějakou specifickou obdobou dendritů; biogenního bych v tom nic nehledal.
2. Pak jsou tam takové důlky, desítky důlků, v pruhu na "lícové" straně i v bocích vzorku. Vzhledem k tomu, že (odhaduji) vlastně všechny míří do centra vzorku, odhaduji, že jde o produkt rozpouštění křemence (je-li to křemenec :-).
3. Co ale považuji za pravděpodobnou ichnofosilii, je neúplně odkrytý válcovitý útvar v levé části líce vzorku (míním ty první tři snímky). Válec je typickým tvarem pro ichnofosilie, zde může jít o řadu ichnodruhů, například Planolites či Palaeophycus, méně pravděpodobně i Skolithos…

Radek Mikuláš, Geologický ústav AVČR

Jiří Dudek:

Výplň schránky mlže?

Místo nálezu: Bohuslavice

Rozměry: 10 x 8 x 5 cm

Na povrchu jsou vidět zbytky pazourku.

Fota: Jiří Dudek

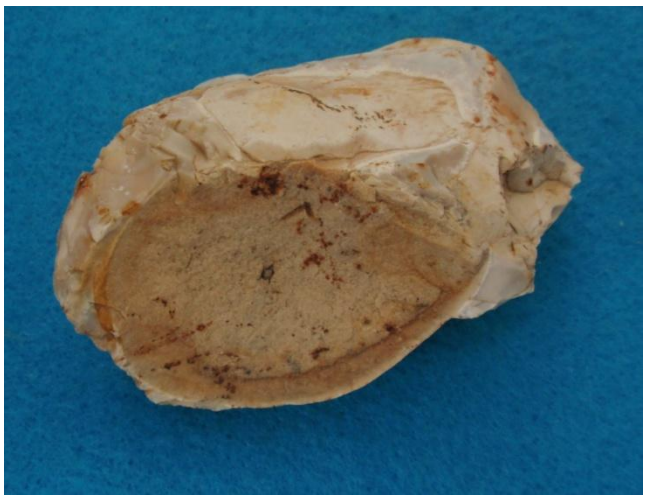

Fosilie ježovky:

Fota: Jiří Dudek

Místo nálezu: Hlučín, Rozměry: průměr 5,5cm, výška 4 cm. Celá ježovka se na poli, jako souvek málokdy najde. Na odštípnutém povrchu je vidět chalcedon. Druh ježovky prozatím není určen.

Jan Švehla:

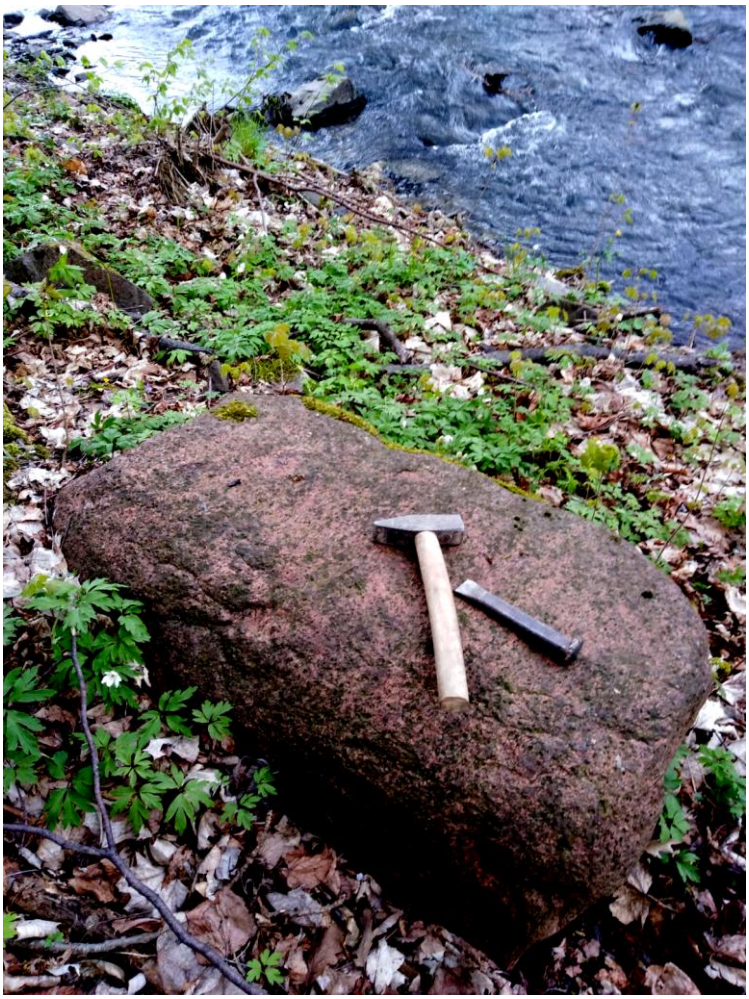

.

Místo nálezu: Pitárné

Posílám současný nález bludného balvanu na břehu našeho potoka ("Mušlov"). Vzdálenost od zahrady asi 30 m. Jen nechápu, že jsem na něj narazil až po tolika letech. Rozměry 1 x 0,6 x 0,5 m. Váha asi 0,78 t. Vypadá to podle odklepnutého kousku na amfibolický granit. Amfibolit myslím z vedlejších minerálů převažuje. Může tam být i něco biotitu. Plagioklas do hloubky 2 cm (síla úlomku) silně alterovaný, rozpadavý a barevně změněn. Přístup k tomu balvanu je možný pro techniku pouze asi 200 m dlouhém korytu potoka.

Fota: Jan Švehla

Bronislav Novosad:

Ježovka, otisk, pazourek:

SOUVKY jsou především interním zpravodajem klubu pro sbírání a výzkum souvků, který vyvíjí své aktivity při muzeu souvků v Bolaticích. Vychází 4 x ročně ve formátu PDF. Koordinátorem je pan Jiří Dudek (dudek.jiri@volny.cz). Na jeho adresu lze zasílat příspěvky do zpravodaje, případně s ním publikování projednat apod. Texty nejsou redakčně upravovány, za jejich obsah odpovídají jejich autoři. Obsah (texty, fotografie) lze převzít ke studijním účelům za podmínky, že bude uveden autor a zdroj.

Toto číslo vyšlo: 24. 01. 2023